

Docenthandleiding – De dodendraad

Informatie

TV: Tijd van wereldoorlogen

KA: Het voeren van twee wereldoorlogen.

De rol van moderne propaganda- en communicatiemiddelen en vormen van massaorganisatie.

Duur: ca 1 lesuur

Leerdoelen

Na deze les kan de leerling:

- uitleggen hoe de Eerste Wereldoorlog het dagelijks leven in Limburg beïnvloedde;
- beschrijven wat de dodendraad was en waarom deze werd aangelegd;
- uitleggen waarom neutraliteit in de praktijk niet betekent dat je geen gevolgen ondervindt;
- nadenken over morele en politieke keuzes in oorlogstijd;
- historische informatie verwerken in een informatief eindproduct.

Achtergrondinformatie

Tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914–1918) bleef Nederland officieel neutraal. Toch was deze neutraliteit in grensgebieden zoals Limburg moeilijk vol te houden. België werd bezet door Duitsland en honderdduizenden Belgen sloegen op de vlucht, onder andere naar Nederland. Tegelijk probeerde Duitsland de grens streng te controleren om smokkel, spionage en desertie te voorkomen.

In 1915 werd daarom langs vrijwel de hele Belgisch-Nederlandse grens een elektrische draadversperring aangelegd: de **dodendraad**. Deze stond onder hoge spanning en kostte naar schatting ongeveer vijfhonderd mensen het leven, vooral burgers.

De oorlog had ook indirecte gevolgen: voedseltekorten, ondervoeding, slechte huisvesting en de Spaanse griep. Voor veel Limburgers was dit de eerste keer dat zij zo sterk ervoeren wat het betekende om deel uit te maken van Nederland als natiestaat.

Opdracht 1 – Leven aan de grens

	In Limburg (Nederland, neutraal)	In België (bezet gebied)
Voedsel	Voedsel was schaarser dan vóór de oorlog, vooral door vluchtelingen en handelsproblemen.	Er was groot voedseltekort; producten zoals koffie en chocolade waren nauwelijks te krijgen.
Veiligheid	Er was geen directe oorlog, maar wel spanning en angst door de nabijheid van het front.	België was bezet door het Duitse leger; burgers leefden in een oorlogsgebied.
Vrijheid om te reizen	Mensen konden niet zomaar reizen; de grens werd streng bewaakt.	Veel mensen vluchtten uit angst voor geweld, arrestatie of dwangarbeid.
Contact met familie	Families raakten gescheiden doordat contact met België gevaarlijk of onmogelijk werd.	Families raakten gescheiden doordat contact met België gevaarlijk of onmogelijk werd.
Angst en onzekerheid	Limburgers leefden voortdurend met onzekerheid over wat er aan de grens gebeurde.	Het dagelijks leven werd bepaald door bezetting, controle en gebrek aan vrijheid.

Verdiepingsvraag

Kun je neutraal zijn, maar toch de gevolgen van oorlog voelen? Leg uit met twee voorbeelden.

Uitgebreid voorbeeldantwoord:

Ja, dat kan. Limburg hoorde bij Nederland, dat neutraal was, maar lag direct aan de grens met België. Door de oorlog kwamen duizenden vluchtelingen naar Limburg, wat zorgde voor druk op voedsel en huisvesting. Ook werd de dodendraad aangelegd, waardoor mensen gevaar liepen en families gescheiden raakten. Neutraliteit betekende dus niet dat het leven normaal bleef.

→ Benadruk dat neutraliteit een **politieke positie** is, geen garantie voor veiligheid of welvaart.

Opdracht 2 – De dodendraad uitgelegd

Een grens die dodelijk werd

Waarom werd langs de Belgisch-Nederlandse grens een elektrische draadversperring aangelegd?

De Duitse bezetter wilde voorkomen dat Belgische burgers en soldaten naar het neutrale Nederland vluchtten. Ook wilde men smokkel, spionage en contact met het buitenland tegenhouden. De dodendraad maakte de grens letterlijk levensgevaarlijk en moest mensen afschrikken om over te steken.

Extra uitleg:

De draad stond onder hoge spanning (tot duizenden volts). Het was een extreme maatregel die laat zien hoever een bezettingsmacht wilde gaan om controle te houden.

Tegen wie was de dodendraad vooral gericht?

De dodendraad was vooral gericht tegen gewone burgers: vluchtelingen, smokkelaars en mensen die familie wilden bezoeken. Het waren geen soldaten, maar gewone mannen, vrouwen en soms zelfs kinderen die slachtoffer werden.

→ Dit maakt de dodendraad extra schrijnend: hij trof juist mensen zonder macht of bescherming.

Noem twee redenen waarom mensen toch probeerden de dodendraad over te steken.

Mensen probeerden over te steken om familie te bezoeken, omdat gezinnen door de grens waren gescheiden. Daarnaast was er in België grote schaarste aan voedsel en andere producten. Door te smokkelen probeerden mensen te overleven.

Waarom was het oversteken 's nachts extra gevaarlijk?

's Nachts was het donker en slecht zichtbaar, waardoor mensen de draden moeilijk konden zien. Bij regen of mist werd dat nog gevaarlijker. Wie per ongeluk een onder spanning staande draad aanraakte, werd direct geëlectrocuteerd.

Reflectievraag

Waarom is de dodendraad een goed symbool voor hoe oorlog het leven van gewone mensen beïnvloedt?

De dodendraad laat zien dat oorlog niet alleen soldaten treft, maar vooral burgers. Mensen konden hun familie niet bezoeken, moesten risico's nemen om te overleven en konden door één verkeerde stap hun leven verliezen. De draad maakte van een grens een dodelijke barrière.

Opdracht 3 – Wat betekent neutraliteit?

Stelling 1

Omdat Nederland neutraal was, hadden Nederlanders weinig last van de Eerste Wereldoorlog.

Meestal **oneens** of **twijfel**. Nederland vocht niet mee, maar had wel te maken met vluchtelingen, voedseltekorten, spanning aan de grens en dodelijke incidenten zoals bij de dodendraad.

Stelling 2

Neutraliteit beschermt burgers tegen gevaar.

Twijfel. Neutraliteit kan een land beschermen tegen bombardementen en gevechten, maar burgers in grensgebieden liepen nog steeds gevaar. Neutraliteit beschermt de staat, niet automatisch alle inwoners.

Stelling 3

De Eerste Wereldoorlog zorgde ervoor dat Limburgers zich meer Nederlands gingen voelen.

Vaak eens. Door de gezamenlijke ervaring van opvang, grensbewaking en spanningen voelde Limburg zich sterker verbonden met Nederland als vaderland.

Afsluitende vraag

Wat betekent neutraliteit in de praktijk, als je aan de grens van een oorlog woont?

Neutraliteit betekent dat je land niet meevecht, maar als je aan de grens woont, voel je de oorlog alsnog. Je krijgt te maken met vluchtelingen, schaarste en gevaarlijke maatregelen zoals de dodendraad.

Opdracht 4 – Keizer Wilhelm II in Nederland

Waarom vluchtte keizer Wilhelm II naar Nederland?

Wilhelm II vluchtte omdat Duitsland de oorlog verloor en hij bang was voor arrestatie of vervolging in zijn eigen land. Nederland was neutraal en bood hem veiligheid. Daarnaast was koningin Wilhelmina bereid om hem te helpen (in het grootste geheim).

Waarom liet Nederland hem toe, ondanks zijn rol in de oorlog?

Nederland hield vast aan het principe van neutraliteit en het recht op asiel. Door Wilhelm toe te laten, wilde Nederland laten zien dat het zich niet liet meeslepen in wraak of politieke druk.

Nuance:

Dit besluit was internationaal omstreden, vooral bij de geallieerden.

Hoe reageerden Belgische vluchtelingen op zijn komst?

Veel Belgische vluchtelingen waren boos en verdrietig. Zij gaven Wilhelm de schuld van de oorlog en de ellende die zij hadden meegemaakt en scholden hem uit bij station Eijsden.

Wat zegt deze situatie over neutraliteit en politieke keuzes?

Het laat zien dat neutraliteit moeilijke morele keuzes met zich meebrengt. Wat juridisch juist is, kan voor slachtoffers onrechtvaardig voelen.

Had Nederland de keizer moeten weigeren?

Er is geen eenduidig antwoord. Weigeren zou recht doen aan het gevoel van slachtoffers, maar toelaten paste bij neutraliteit en internationaal recht. Dit laat zien hoe complex politieke beslissingen in oorlogstijd zijn.

Eindopdracht – Infopaneel

Gebruik de rubric zoals afgesproken; let op:

- historisch correct;
- persoonlijk verhaal + context;
- duidelijke uitleg voor publiek.

Gebruik als voorbeelden eigen regio: staan er ergens informatiepanelen? Wat moet daar juist wel en juist niet opstaan? *Denk bijvoorbeeld aan juist puur informatief, of inspelen op gevoel.*

Voorbeeld:

De dodendraad – een dodelijke grens in Limburg (1915–1918)

Wat was de dodendraad?

Langs de Belgisch-Nederlandse grens werd een elektrische versperring aangelegd. Wie de draad aanraakte, werd geëlectrocuteerd.

Waarom werd de dodendraad aangelegd?

Om Belgen te stoppen bij hun vlucht naar Nederland, en om smokkel en spionage tegen te gaan.

Halt!
Hochspannung
Lebensgefahr!

Gevolgen voor Limburg

- Gescheiden families
- Angst en schaarste
- Vluchtelingen opvangen

Slachtoffers van de draad

- Vluchtelingen op zoek naar veiligheid
- Mensen die hun familie wilden zien
- Smokkelaars met voedsel en spullen

Johan's fatale poging (1917)

Johan probeerde 's nachts zijn familie in België te bezoeken. In de regen raakte hij de draad aan en werd dodelijk geëlectrocuteerd.

Wat laat de dodendraad ons zien?

Oorlog treft niet alleen soldaten. Ook burgers in een neutraal land werden getroffen.

Formatieve rubric infopaneel

 criterium	 Wat verwacht je inhoudelijk	 Sterk	 Voldoende	 In ontwikkeling
 Historische juistheid	Informatie klopt en is gebaseerd op het venster.	Alle informatie is correct en goed geplaatst in WOI-context.	Kleine onduidelijkheden, maar hoofdlijn klopt.	Meerdere fouten of verwarring.
 Uitleg dodendraad	Wat het was en waarom deze werd aangelegd.	Helder uitgelegd, inclusief doel en context.	Uitleg aanwezig maar oppervlakkig.	Onvolledig of onduidelijk.
 Slachtoffers	Inzicht dat vooral burgers slachtoffer waren.	Slachtoffers duidelijk benoemd en uitgelegd.	Slachtoffers genoemd zonder verdieping.	Slachtoffers nauwelijks benoemd.
 Gevolgen voor Limburg	Dagelijks leven, ondanks neutraliteit.	Meerdere gevolgen concreet en uitgelegd.	Enkele gevolgen genoemd.	Gevolgen vaag of ontbreken.
 Persoonlijk verhaal	Eén concreet menselijk voorbeeld.	Verhaal goed geïntegreerd en betekenisvol.	Verhaal aanwezig maar losstaand.	Geen of zeer summier verhaal.
 Neutraliteit uitgelegd	Begrip dat neutraliteit niet gelijk staat aan geen gevolgen.	Neutraliteit genuanceerd uitgelegd.	Neutraliteit genoemd zonder uitleg.	Neutraliteit verkeerd begrepen.
 Samenhang	Logische opbouw van het paneel.	Zeer overzichtelijk en logisch opgebouwd.	Overzichtelijk maar rommelig.	Onsamenhangend.
 Publieksgericht schrijven	Geschikt voor museum / breed publiek.	Duidelijk, begrijpelijk en toegankelijk.	Begrijpelijk maar soms te moeilijk of te vaag.	Onvoldoende afgestemd op publiek.
 Vormgeving	Heldere structuur en leesbaarheid.	Vorm ondersteunt inhoud sterk.	Vorm is functioneel.	Vorm belemmert begrip.
 Reflectieve afsluiting	Betekenis van de dodendraad wordt duidelijk.	Afsluiting zet aan tot nadenken.	Afsluiting aanwezig.	Geen duidelijke afsluiting.